

En glimt av det muslimska Spanien

Beskrivning: Med muslimernas ankomst till Spanien förvandlades det en gång torra och okunniga landet till Europas centrum för lärdom och jordbruk, där människor av alla trosuppfattningar garanterades trygghet under muslimskt styre.

När du tänker på europeisk kultur är renässansen kanske ett av de första ting som kommer till tankarna. Många av den europeiska kulturens rötter kan spåras tillbaka till den glorioasa epoken av konst, vetenskap, handel och arkitektur. Men visste du att långt före renässansen fanns det en plats av humanistisk skönhet i det muslimska Spanien? Den var inte bara konstnärlig, vetenskaplig och kommersiell, utan uppvisade också en otrolig tolerans, fantasi och poesirikedom. Muslimer — eller "Morer" som spanjorerna kallar dem — bebodde Spanien i nära 700 år. Som du kommer att se var det deras civilisation som upplyste Europa och förde det ut ur mörkrets tidsålder för att inleda renässansen. Många av deras kulturella och intellektuella influenser lever kvar hos oss än idag.

Långt tillbaka under 700-talet befann sig Europa fortfarande djupt inne i medeltiden. Och det var inte det enda man satt upp till knäna i. I sin bok *"The Day The Universe Changed"* beskriver historikern James Burke hur den typiske europeiske stadsbon levde:

"Invånarna kastade alla sina sopor i avloppen mitt på de smala gatorna. Stänken måste ha varit överväldigande, fastän den verkar ha passerat

nästan obemärkt. Blandat med avföring och urin var de smutsiga vassrören och halmen som användes för att täcka de ojordade golven.” (s. 32)

Detta eländiga samhälle var organiserat under ett feodalsystem och hade föga som liknade en kommersiell ekonomi. Bland andra restriktioner förbjöd den katolska kyrkan utlåning av pengar — vilket inte bidrog nämnvärt till att få hjulen att snurra. *”Antisemitism, tidigare sällsynt, började öka. Penningutlåning, som förbjöds av kyrkan, var tillåten enligt judisk lag.”* (Burke, 1985, s. 32) Judar arbetade för att utveckla ett valutasystem, om än under svårt förtryck. Medeltidens Europa var ett eländigt tillstånd, präglad av analfabetism, vidskepelse, barbari och smuts.

Under samma tid inträdde muslimerna i Europa söderifrån. Abd al-Rahman I, en överlevande ur en familj av kalifer från det muslimska imperiet, nådde Spanien i mitten av 700-talet. Han blev den förste kalifen av al-Andalus — den muslimska delen av Spanien — som täckte större delen av Iberiska halvön. Han etablerade också Umayyadyndynastin som regerade al-Andalus i över trehundra år (Grolier, History of Spain). Al-Andalus betyder ”vandalernas land”, varifrån det moderna namnet Andalusien härstammar.

Till en början liknade landet det övriga Europa i all sin misär. Men inom tvåhundra år hade muslimerna förvandlat al-Andalus till ett centrum för kultur, handel och skönhet.

”Bevattningsystem importerade från Syrien och Muslimia förvandlade de torra slätterna... till ett jordbrukens ymnighetshorn. Oliver och vete hade alltid vuxit där. Muslimerna lade till granatäpplen, apelsiner, citroner, auberginer, kronärtskockor, kummin, koriander, bananer, mandlar, palmer, henna, vejde, krapp, saffran, sockerrör, bomull, ris, fikon, druvor, persikor, aprikoser och ris.” (Burke, 1985, s. 37)

I början av 800-talet var det muslimska Spanien Europas pärla med sin huvudstad Córdoba. Med etableringen av Abd al-Rahman III — ”det stora kalifatet i Córdoba” — kom al-Andalus gyllene tidsålder. Córdoba i södra Spanien var Europas intellektuella centrum.

Vid en tid då London var en liten lerhyttesby som *”inte kunde skryta med en enda lyktstolpe”* (Digest, 1973, s. 622) fanns det i Córdoba...

”...en halv miljon invånare som bodde i 113 000 hus. Det fanns 700 moskéer och 300 offentliga bad utspridda i staden och dess tjuogoett

förorter. Gatorna var stenlagda och upplysta.” (Burke, 1985, s. 38)

”Husen hade marmorbalkonger för sommaren och varmluftkanaler under mosaikgolven för vintern. De var utsmyckade med trädgårdar med konstgjorda fontäner och fruktträdgårdar.” (Digest, 1973, s. 622) *”Papper, ett material som fortfarande var okänt i väst, fanns överallt. Det fanns bokhandlar och mer än sjuttio bibliotek.”* (Burke, 1985, s. 38)

I sin bok *”Spain In The Modern World”* förklarar James Cleugh Córdobaas betydelse i medeltidens Europa:

”Ty det fanns inget liknande det, vid den epoken, i resten av Europa. De bästa hjärnorna på den kontinenten blickade mot Spanien för allt som tydligast skiljer en människa från ett rovdjur.” (Cleugh, 1953, s. 70)

Under slutet av det första millenniet var Córdoba den intellektuella källa ur vilken Europas mänsklighet kom för att dricka. Studenter från Frankrike och England reste dit för att sitta vid fötterna av muslimska, kristna och judiska lärde och studera filosofi, vetenskap och medicin (Digest, 1973, s. 622). I enbart Córdobaas stora bibliotek fanns det omkring 600 000 manuskript (Burke, 1978, s. 122).

Detta rika och sofistikerade samhälle intog en tolerant syn på andra trosuppfattningar. Tolerans var okänd i det övriga Europa. Men i det muslimska Spanien *”levde tusentals judar och kristna i fred och harmoni med sina muslimska herrar.”* (Burke, 1985, s. 38)

Tyvärr började denna period av intellektuellt och ekonomiskt välstånd att avta. Genom att avvika från rättsstatens principer uppstod interna sprickor i den muslimska maktstrukturen. Den muslimska harmonin började splittras i krigande fraktioner. Till sist avskaffades kaliferna och Córdoba föll för andra muslimska styrkor. *”År 1013 förstördes det stora biblioteket i Córdoba. Troget sin islamiska tradition tillät dock de nya härskarna att böckerna spreds, tillsammans med Córdobaas lärda, till de små emiratens huvudstäder.”* (Burke, 1985, s. 40) Det en gång store al-Andalus intellektuella tillgångar fördelades bland små städer.

...Kristna i norr gjorde precis det motsatta. I norra Spanien förenade sig de olika kristna kungarikena för att driva ut muslimerna från den europeiska kontinenten (Grolier, History of Spain). Detta lade grunden för den sista akten av medeltidsperioden.

I ett annat av James Burkes verk, *”Connections”*, beskriver han hur

muslimerna tinade upp Europa från mörkrets tidsålder. *”Men den händelse som sannolikt bidrog mest till Europas intellektuella och vetenskapliga återuppvaknande var Toledos fall till kristna år 1105.”* I Toledo hade muslimerna stora bibliotek med de (för kristna Europa) förlorade verken av greker och romare, jämte muslimsk filosofi och matematik. *”De spanska biblioteken öppnades och avslöjade ett förråd av klassiker och muslimska verk som chockade kristna européer.”* (Burke, 1978, s. 123)

Det intellektuella bytet från Toledo lockade norra Europas lärde som nattfjärilar till ett ljus. Kristna upprättade ett gigantiskt översättningsprogram i Toledo. Med judar som tolkar översatte de muslimska böcker till latin. Dessa böcker inkluderade *”de flesta av de viktigaste verken inom grekisk vetenskap och filosofi... tillsammans med många originella muslimska vetenskapliga verk.”* (Digest, s. 622)

”Det intellektuella samfund som de nordliga lärde fann i Spanien var så långt överlägset vad de hade hemma att det lämnade en bestående avundsjuka på muslimsk kultur, som skulle färga västerländska uppfattningar i århundraden.” (Burke, 1985, s. 41)

”De ämnen som texterna täckte innefattade medicin, astrologi, astronomi, farmakologi, psykologi, fysiologi, zoologi, biologi, botanik, mineralogi, optik, kemi, fysik, matematik, algebra, geometri, trigonometri, musik, meteorologi, geografi, mekanik, hydrostatik, navigation och historia.” (Burke, 1985, s. 42)

Dessa verk ensamma tände dock inte den eld som skulle leda till renässansen. De ökade Europas kunskap, men mycket av den uppskattades inte utan en förändring i sättet på vilket européerna betraktade världen.

Kom ihåg att medeltidens Europa var vidskepligt och irrationellt. *”Det som fick den intellektuella bomben att explodera var dock den filosofi som följde med (böckerna).”* (Burke, 1985, s. 42)

Kristna fortsatte att återerövra Spanien och lämnade en väg av död och förstörelse bakom sig. Böckerna skonades, men morisk kultur förstördes och deras civilisation upplöstes. Ironiskt nog var det inte bara kristnas styrka som besegrade muslimerna, utan oenigheten i muslimernas egna led. Liksom Grekland och Rom som föregick dem föll al-Andalus muslimer i moraliskt förfall [1] och avlägsnade sig från det intellekt som hade gjort dem stora.

Översättningarna fortsatte allt eftersom varje muslimskt fäste föll för kristna. År 1492, samma år som Columbus upptäckte Nya världen, intogs Granada — den sista muslimska enklaven. De som erövrade kunskapen var inte väktare av dess visdom. Sorgligt nog dödades eller exilerades alla judar och muslimer som inte ville överge sin tro (Grolier, History of Spain). Därmed slutade en epok av tolerans och allt som återstod av muslimerna skulle vara deras böcker.

Det är fascinerande att inse hur mycket Europa lärde av de muslimska texterna och ännu mer imponerande att se hur mycket av den kunskapen har bestått. Till följd av kunskapsflödet började de första universiteten att dyka upp. Kandidat- och universitetsexamina utvecklades (Burke, 1985, s. 48). Direkt från muslimerna kom de siffror vi använder idag. Till och med begreppet noll (ett muslimskt ord) kom från översättningarna (Castillo & Bond, 1987, s. 27). Det är också rimligt att säga att renässansens arkitektoniska koncept kom från de muslimska biblioteken. Matematik och arkitektur förklarade i muslimska texter, tillsammans med muslimska verk om optik, ledde till renässansperiodens perspektivmålningar (Burke, 1985, s. 72). De första juristerna inledde sitt hantverk med den nyöversatta kunskapen som vägledning. Även de matredskap vi använder idag härstammar från Córdoba's kök! (Burke, 1985, s. 44) Alla dessa exempel visar bara några av de sätt på vilka Europa förvandlades genom muslimerna.